



# Bondeuppbådet i Östergötland

Gentes Scitote vicine sive remotae quod  
clareat Suecia plebeque militia.

*"Vet, alla ni folk från när och fjärran, att Sverige lyser  
genom sin allmoge och sin militärmakt"*

*Sidan monde han [Engelbrekt] til Söderköpinge fara  
Och kallade thär saman östgöta alla  
Och badh thom troliga medh riket halla.  
The ginge honom alla that il handa  
Och loffvede ´n fulla lydhno stande*

## Engelbrektskrönikan

De fria männen hade en urgammal skyldighet, med anor från forntiden; att försvara sitt land. Denna skyldighet minskade vid 1200-talet genom inrättandet av riddarväsendet. Dessa räckte dock aldrig till rikets försvar (och det fanns ingen ekonomi att värva betydande mängder legoknektar) så uppståndet förlorade aldrig sin betydelse.

Men de uppståndade bönderna fick sin höjdpunkt under Engelbrekt, Karl Knutsson, Sturarna och Gustav Vasa. Det fanns flera orsaker till detta Den politiska situationen under Kalmarunionen med unionsregentens kamp mot de olika stormännen, fogdarnas styre samt tillkomsten av armborstet under 1400-talet.



Denna gällde över hela landet, men utformningen varierade mellan landskapen och över tiden. Ofta togs bara en del av befolkningen ut, tex var tredje, fjärde, femte eller åttonde man. Om faran var särskilt stor fick man gå "man ur huse".

Uppståndet omfattade både krono-, skatte-, och frälsebönder men ej kyrkans bönder. Ställde man inte upp straffades man med böter, utöver det sociala straffet. Det var varje fri mans skyldighet att sörja för sin utrustning som han måste skaffa vid myndig ålder samt underhåll i krig. Dessa så kallade folkvapen,

som ofta gick i arv (även till utomäktenskapliga söner), var främst tänkt för den offensiva ledningen men användes även av uppåden.

Uppåden stred i skogen. Skogsvägarna var få vilket minskade risken för att bli överrumplade och smala vilket tvingade fienden att gå på led. De var skyddade bakom fällida träd (bråtar) och i förväg grävda fallgropar för fiendens ryttare. Skogen längs vägarna var i förväg delvis sågade och drogs ner med rep vid lämpligt tillfälle för att förhindra deras flykt. Vid Narbäck i Holaveden dödade de östgötska bönderna år 1452 på detta sätt 200 danska och tyska knektar och tog många fångar, däribland medlemmar av den danska kungens råd. Bönderna var oftast chanslösa i fältslag, vilket visas vid Visby 1361. Men de kunde även segra utanför skogen, vilket visades vid Brunkeberg 1471. Utöver denna skyldighet fanns även en plikt till vaktjänst, i lagarna talas om byvakt, strandvakt, bergvakt och bötesvakt. Böte är ett fornsvenskt ord för vårdkase, och om fara hotade skulle de kalla samman männen genom att tända vårdkasen eller skicka budkavle.



## Vilka är vi och vad gör vi?

Uppbådet är ingen förening, utan snarare en lös sammanslutning människor som tycker det är roligt med historia, medeltid, smide, stålvapenstrid, och 1400-tal. Eftersom vi inte är någon förening är vi inte heller anslutna till något riksförbund eller liknande.

Huvudinriktningen, och vår målsättning, är att återskapa ett bondeuppbåd från 1400-talet, men ibland deltar vi även i återskapandet av andra epoker. Du är alltså välkommen med i Uppbådet även om ditt huvudintresse ligger inom exempelvis vikingatid eller 1300-tal.

Vi utövar vår verksamhet främst via informella träffar - det kan t ex yttra sig genom att vi smider rustning eller övar vapenstrid tillsammans, men verksamheten formas av deltagarnas intressen och behov. Om någon t ex behöver kläder kan man ordna en sömnadskväll, om någon behöver en hjälm kan man ordna en smidesträff, etc. Internt sker den mesta av kommunikationen mellan våra medlemmar med hjälp av en mailinglista, där vi bestämmer träffar, skickar ut information om evenemang eller bara diskuterar fritt.

De flesta av våra medlemmar bor i trakterna kring Linköping, men för den sakens skull begränsar vi inte våra aktiviteter till enbart den staden.

[kontakt@bondeuppbadet.se](mailto:kontakt@bondeuppbadet.se)  
<http://www.bondeuppbadet.se>

